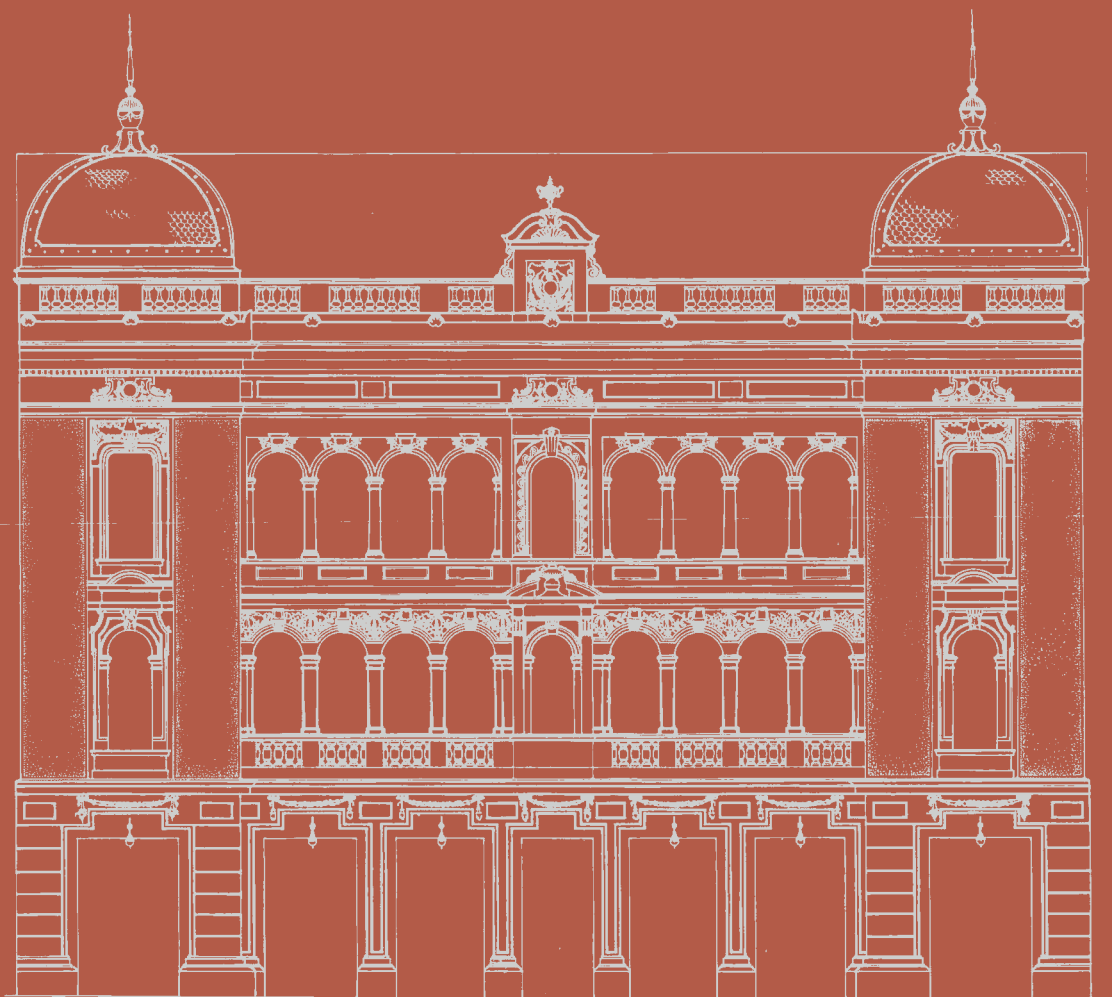

ПАЛАТА „АТИНА“
THE ATINA BUILDING

Завод за заштиту споменика културе града Београда
Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

План фасаде
Façade plan

ПАЛАТА „АТИНА“

Теразије 28

Културно добро од великог значаја

Палата Атина, улица краља Милана, почетак 20. века
Atina Building in Kralja Milana Street, early 20th century

Простор данашњих Теразија у последњој четвртини 19. века носио је назив Улица кнеза Милана, затим и Улица краља Милана, а до краја међуратног периода званично је био Престолонаследников трг. Функционално је обликован као главна станица колских запрега, које су се због ковачких, казанџијских, сукнарских и других занатских радионица заустављале на улазу у некадашњу Београдску варош, на раскрсници старог Крагујевачког (траса Улице краља Милана) и Смедеревског пута (наставак Фишегџијске чаршије, траса Булеvara краља

Александра). На том простору, одлуком кнеза Милоша Обреновића, насељавају се занатлије из Савамале у четвртој деценији 19. века. На месту некадашњег торња за водоснабдевање, изградњом чесме 1860. године обележен је повратак кнеза Милоша на власт, од када се теразијски простор уређује, покрива дрвеним коцкама и озелењује дивљим кестеновима. Након предаје кључева Београда 1867. године и иселавања Турака, у наредним деценијама, почетком 20. века, по угледу на архитектуру великих европских градова, претежно приземне занатлијске

куће на Теразијама и понеку једносратницу замењују солиднији и виши објекти, чији су нови власници веома успешни трговци, државни службеници, адвокати... Подигнуте су зграде Министарства просвете (1871) и Министарства правде (1883), као и Крсмановићева кућа (1885), граде се и палате „Анкер“ (1899) и „Атина“ (1903), касније и зграда осигуравајућег друштва „Русија“ – хотел „Москва“ (1908). У наредним годинама подижу се и Прашка кредитна банка, Извозна банка, Смедеревска банка, као и зграде осигуравајућих друштава палата „Assicurazioni generali“ из Трста и осигуравајућег друштва „Југославија“. Палата „Атина“ има на Теразијама истакнуту позицију, у низу објеката од хотела „Москва“ ка кући Алексе Крсмановића и суседних зграда са којима формира посебан амбијент, готово очуван од краја 19. и почетка 20. века, што сведочи о урбанистичком и архитектонском развоју овог дела града, јер су нова здања изграђена на првобитној регулацији старијих кућа.

Палата „Атина“ је подигнута 1903. године средствима трговца Ђорђа Н. Вуча (1851–1909), на месту некадашње приземне куће дворског подрумције Јанковића, која је имала кафану „Код два тигра“. Ђорђе Вучо се посвећено бавио комисионо-извозничким пословима са животињском кожом, сувом шљивом и још неким земљорадничким производима,

Ковина оградe унутрашњег степеништа, детаљ
Wrought-iron railings of the inner staircase, detail

улагао је доста новца у куповину кућа, али и за изградњу нових намењених издавању. За пројекат ове, као и остале три своје куће, ангажовао је цинцарског земљака архитекту Димитрија Т. Лека (1863–1914), школованог у Цириху, Ахену и Минхену, запосленог у Архитектонском одељењу Министарства грађевина. Посластичарница „Атина“ у приземљу здања, коју је отворио сицилијански посластичар Антонио да Франко, дворски кувар краља Петра Првог, називом је чувала сећање на земљу чијим језиком су првобитно говорили инвеститор и пројектант. С временом је и цело здање преузело тај назив указујући на порекло, а својом репрезентативношћу и на углед власника зграде. Тридесетих година 20. века била је преименована у кафе „Дифранко“, тај натпис је стајао изнад посластичарнице до краја међуратног периода, када је враћен првобитни назив.

Здање је грађено у традицији градитељства с краја 19. века од опеке и кречњог малтера, са дрвеним међуспратним конструкцијама, масивним зидовима премошћеним архитравно и у подруму с пруским сводовима. У приземљу је зграда имала локале, кафе-ресторан са баштом ка улици и посластичарницу, а на спрату станове за издавање. Просторије су подељене у два подужна тракта, на сваком спрату су била по два стана, а у дворишном крилу налазиле су се помоћне просторије локала и ресторана у приземљу, као и станова на спрату. У палати је у трећој деценији 20. века био смештен Дом осигуравајућег друштва „Шумадија“. У приземљу здања је очувана намена уз дозиђивања у дворишту, а на спратовима су вршене адаптације у циљу пренамене из станова у канцеларијске просторије; у левом крилу зграде је био радничко-службенички ресторан, а у десном је био ресторан „Атина“. Конзерваторско-рестаураторски радови на објекту обављани су 1969, 1988–1989. и 2003–2004, а фасада је обновљена 2017. године.

То је живописно и репрезентативно двоспратно здање складних пропорција, са симетричним решењем фасаде. У приземљу су високи и широки отвори трговачких и угоститељских просторија. Избалансиран је однос пуне фасаде и отвора, али и поред академског концепта, општи утисак је раствореност фасаде, због обиља и величине различитих облика отвора – залучених, сегментнолучних

и правоугаоних, што представља новину и најављује сецесијски дух архитектуре на прелазу из 19. у 20. век. Тај ефекат допуњује и декоративна решетка од кованог гвожђа улазног портала са стилизованим флоралним мотивима и мотивом таласа. Средишња фасадна партија с хоризонталним усмерењем arkada уравнотежена је са бочним вертикалама врло плитких ризалита, акцентованих двома куполама. Куполе су неоренесансне по форми, луковичасте на квадратној основи, завршене фијалама (слично као на згради Управе фондова такође из 1903. године, потоњем Народном музеју). Зона поткровља је маркирана крвним венцем са балустрадама и мањом атиком у средишту, с аплицираном хералдичком пластиком, која се јавља и у ентеријеру, у плиткој штуко-декорацији прилазног степеништа. По архитектури и висинској регулацији зграда је усклађена са суседном, неколико година раније подигнутом, палатом осигуравајућег друштва „Анкер“. Фасада је израђена у племенитом малтеру, са соклом у вештачком камену, а компонована је у академском стилу неоренесансе, инспирисана венецијанским позноготичким и ренесансним палатама (15–16. век; палате Кавали-Франкети, Контарини, Пизани-Морета, Корнер-Спинели у Венецији), што је видљиво у примени два спрата с терасама – лођама аркадних отвора у средишту главне фасаде, а бочно с вертикалама отвора или отворима у оквиру ризалита. Аркадне лође су плитке и привидно су континуалне, заправо су по две лође на спрату с четвороструким отворима, раздвојене прозором мале унутрашње лође. Плитка декоративна фасадна пластика акцентује прозоре и аркаде, састоји се од флоралних мотива у виду цветних венаца и гирланди с лиснатим мотивима и воћем, у којој се ипак препознаје рани сецесијски украс, што успоставља асоцијације ка декоративности венецијанских палата обликованих у стилу цветне готике. Тако се архитектуром овог здања уноси атмосфера града Венеције у Београд. Због сличног концепта фасаде, друга аналогија могла би бити кућа у којој је живео Хајнрих Шлиман (данас Музеј нумизматике), из 1878–1880. године у Атини, коју је архитект Ернест Цилер [Ernst Ziller] пројектовао по узору на архитектуру италијанских ренесансних палата.

Интерполацијом зграде „Србијатекса“ 1988. године изведен је покушај да се исправи разбијање историјског низа објеката и премости висинска разлика између куће Алексе Крсмановића и палате „Атина“. У средишту новог двосегментног објекта различите спратности, али застакљене фасаде са челичном решетком, аплицирани су spoјени цитати – парцијалне реплике оба суседна здања, леви ризалит палате „Атина“ и десни вертикални сегмент портала Крсмановићеве куће, што је добило асоцијативни назив „Теразијски торзо“.

Палата „Атина“, с једном од најмаркантнијих фасада у Београду, сведочи о новом духу и европеизацији београдске архитектуре, утврђена је 1968. године за културно добро, а 1983. за културно добро од великог значаја (Одлука о утврђивању, Службени гласник СРС, бр. 28/83). Налази се и у оквиру просторне културно-историјске целине „Теразије“, која је такође утврђена за културно добро (Одлука, Службени гласник Републике Србије, бр. 04/20).

Литература:

Bogunović, S. G. (2005), '„Atina“ palata', u: Arhitektonska enciklopedija Beograda XIX i XX veka : arhitektura, arhitekti, pojmovi (1), Beograd: Beogradska knjiga: 52–53.

Bogunović, S. G. (2005), 'Dimitrije T. Leko', u: Arhitektonska enciklopedija Beograda XIX i XX veka : arhitektura, arhitekti, pojmovi (2), Beograd: Beogradska knjiga: 908–916.

Борић, Т. (2004), Теразије : урбанистички и архитектонски развој, Београд: 26, 171–175.

Вујовић, Б. (2003), Београд : културна ризница, Београд: 289–290.

Ђурић Замоло, Д. (1980), *Београд 1898–1914* : из архиве Грађевинског одбора, Београд: Музеј града: 48–49.

Ђурић Замоло, Д. (2009), Градитељи Београда 1815-1914, Београд.

Костић, М. М. (1994), *Успон Београда* : послови и дани трговаца, привредника и банкара у Београду 19. и 20. века, Београд: Библиотека града Београда : Историјски архив Београда : Завод за заштиту споменика културе града Београда: 57–63.

Несторовић, Б. (1974), Преглед споменика архитектуре у Србији XIX века, Саопштења X (Београд): 157.

Несторовић, Н. Б. (1937), *Грађевине и архитекти у Београду прошлог столећа*, Београд.

Ротер Благојевић, М. (2006), Стамбена архитектура Београда у 19. и почетком 20. века, Београд, 327–329.

Стојановић, Д. (2012), *Калдрма и асфалт* : урбанизација и европеизација Београда 1890–1914, Београд.

Извори:

Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда.

THE ATINA BUILDING

28 TERAZIJE SQUARE

Cultural property of great importance

Разгледница 1906 (Атеље Вицић)
Postcard from 1906 (The Vicić Atelier)

The area that is Terazije today was called Kneza Milana Street in the last quarter of the 19th century. The name was then changed to Kralja Milana Street and then again to the Royal Heir's Square – the official name it kept until the end of the interwar period. In functional terms, it was designed as the main stop for carts, which would come to the gates to what used to be the City of Belgrade – located on the corner of the old Kragujevac Road (the route leading from Kralja Milana Street) and Smederevo Road (an extension of the

Paper Cartridge Makers Bazaar; the route from Bulevar Kralja Aleksandra Street) – because of the blacksmiths', coopers', clothmakers', and other craftsmen's shops. The official decision of Prince Miloš Obrenović made it possible for craftsmen from Savamala to move here in 1830s. Prince Miloš's return to power was marked in 1860 by constructing a water fountain where a water tower used to be. From then onwards, the Terazije area was landscaped, with wood blocks put in and horse chestnut trees planted. When the Key to the City of Belgrade was handed

over in 1867 and the Turks moved out, the coming decades of the 19th and early 20th century saw predominantly single-story craftsmen's houses in Terazije and an occasional two-story building being replaced with more solid and taller structures, modelled after the architecture of big European cities. Their new owners were very successful merchants, civil servants, lawyers, etc. The buildings of the Ministry of Education (1871) and the Ministry of Justice (1883) were erected, as well as the Kršmanović House (1885). The Anker Building was added in 1899, and the Atina Building in 1903, followed by the building of the Russia insurance company, i.e. Hotel Moskva, in 1908. The following years saw the construction of bank buildings: The Prague Credit Bank, The Export Bank, and The Smederevo Bank; as well as those of insurance companies: Assicurazioni Generali from Trieste and the Yugoslavia Insurance Company. The Atina Building occupies a prominent place in Terazije as part of a series of buildings between Hotel Moskva and Aleksa Kršmanović's House – with the adjacent structures – forming a particular sort of whole that has been near-preserved since the late 19th and the early 20th century, testifying to the urban and architectural development of this part of the city, in particular because the new buildings were erected at the original boundary lines of the older houses.

Funded by merchant Đorđe N. Vučo (1851–1909), the Atina Building was erected in 1903 at the location where a single-story house with the Two Tigers tavern, owned by the court cellarer Janković, used to be. Đorđe Vučo was devoted to commission sales and exports of animal hide, prunes, and other farming products, and invested considerable amounts of money in buying houses and constructing new ones for the purposes of renting. He hired a fellow Aromanian, architect Dimitrije T. Leko (1863–1914) to design this house, as well as the other three that he owned. Leko was educated in Zurich, Aachen, and Munich, and worked in the Architecture Department of the Ministry of Construction. The Atina Cakeshop, located on the ground floor of this building and opened by the Sicilian pâtissier Antonio da Franco, who served as King Petar I's court chef, retained in its name the memory of a country whose language the investor and the designer originally spoke. Over time, the entire building took that name as an indication of its origin, and its notable qualities pointed to the reputation of the building owner. In the 1930s, it was renamed Difranko Café, and the sign remained above the cakeshop until the end of the

Ковина улазног портала
Wrought-iron of the entrance door

interwar period, when it reverted to its original name.

The Atina Building was constructed in the architectural tradition of the late 19th century, from bricks and lime mortar, with wooden floors, massive walls connected by architraves, and Prussian vaults in the basement. The ground floor had businesses, a coffeehouse with an open-door seating area facing the street, and a cakeshop, while the apartments for rental were on the upper floors. The premises were divided into two longitudinal tracts, with two apartments on each floor, and the accessory premises of the businesses and the coffeehouse on the ground floor, as well as of the apartments on the upper floors, were located in the yard wing. During the 1920s, the building housed the Šumadija Insurance Company Headquarters. The ground floor area of the building has not changed its use but has had additions made in the yard, while adaptations have been made on the higher floors for the repurposing of the apartments into office space. The left wing of the building had a restaurant for workers and administrators, and the right had the Atina Restaurant. Preservation and restoration works were conducted on the structure in 1969, 1988–1989, and 2003–2004, and the façade was renovated in 2017.

This notable three-story building is colourful and well-proportioned, with a symmetrical façade. The ground floor has tall and wide openings of commercial and hospitality premises. The full façade and the openings are balanced but, the academic concept notwithstanding, the façade appears loose owing to the abundance and size of various opening shapes – arched, segmental-arched, and rectangular, which was innovative and heralded the Art Nouveau spirit of the architecture at the turn of the 20th century. This effect is further underscored by the decorative wrought-iron grid on the entrance portal, with stylized floral and wave motifs. The central façade section, with horizontally directed arcades, is in balance with the lateral vertical lines with very shallow avant-corps, accentuated by two domes. The domes have a Neo-Renaissance form, are bulb-like on a square basis, and end in pinnacles (similar to the Funds Administration building, also erected in 1903, and later to become the National Museum). The attic area is marked by a roof cornice with balusters and a smaller attic in the middle, with heraldic motifs. These motifs are present in the interior as well, in a shallow stucco decorative rendering of the access stairway. In terms of the architecture and height zoning, the building is aligned with

the adjacent structure, the several years older Anker Insurance Company building. The façade is made in decorative mortar, with an artificial stone skirting, and is designed in the Academic style of the Neo-Renaissance, inspired by the Venetian Late Gothic and Renaissance palaces (from the 15th and 16th centuries). This is evident in the rendering of the two floors, with a balcony-cum-loggias of the arcade openings in the central section of the main façade, as well as on the sides, in the vertical lines of the openings or the openings within the avant-corps (examples: the Cavalli-Franchetti, Contarini, Pisani Moretta, and Corner Spinelli palaces in Venice). The arcade loggias are shallow and seemingly continuous, but they actually consist of two loggias each on the floor, with fourfold openings, divided by the window of a small interior loggia. The shallow decorative façade motifs accentuate the windows and the arcades and consist of floral wreath motifs and garlands with leaves and fruit, revealing nonetheless an early Art Nouveau ornamentation and establishing links to the decorative qualities of the Venetian palaces, rendered in the Gothic floral style. In this way, the architectural framing of this building brings the atmosphere of the city of Venice to Belgrade. Given a similar façade concept, another analogy could be the house in which Heinrich Schliemann used to live (The Museum of Numismatics now), built between 1878 and 1880 in the city of Athens, which architect Ernst Ziller modelled after the architecture of Italian Renaissance palaces.

By interpolating the Srbijateks building in 1988, an attempt was made to rectify the discontinuity in the historical series of structures and bridge the height difference between Aleksa Krsmanović's House and the Atina Building. Connected quotations, i.e. partial replicas of both adjacent buildings – the left-hand avant-corps of the Atina Building and the right-hand vertical segment of the Krsmanović House portal – were rendered in the central section of the new, two-segment structure with an unequal number of floors but with a glass-covered façade featuring a steel grid. It was given an associative name “The Terazije Torso”.

As one of the structures with the most notable street front in Belgrade, the Atina Building testifies to the new spirit and Europeanisation of the Belgrade architecture. It was designated cultural property in 1968 and elevated to the status of the cultural monument of exceptional importance in 1983 (by the Decision published in the Official Gazette of the Socialist Republic of Serbia, No. 28/83).

References:

Bogunović, S. G. (2005), *Atina, palata*, in: *Arhitektonska enciklopedija Beograda XIX i XX veka : arhitektura, arhitekti, pojmovi (1)*, Beograd: Beogradska knjiga: pp. 52–53.

Bogunović, S. G. (2005), *Dimitrije T. Leko*, in: *Arhitektonska enciklopedija Beograda XIX i XX veka : arhitektura, arhitekti, pojmovi (2)*, Beograd: Beogradska knjiga: pp. 908–916.

Borić, T. (2004), *Terazije : urbanistički i arhitektonski razvoj*, Beograd: 26, pp. 171–175.

Đurić Zamolo, D. (1980), *Beograd 1898–1914 : iz arhive Građevinskog odbora*, Beograd: Muzej grada: pp. 48–49.

Đurić Zamolo, D. (2009), *Graditelji Beograda 1815–1914*, Beograd.

Kostić, M. M. (1994), *Uspon Beograda : poslovi i dani trgovaca, privrednika i bankara u Beogradu 19. i 20. veka*, Beograd: Biblioteka grada Beograda

: Istorijski arhiv Beograda : Zavod za zaštitu spomenika kulture grada Beograda: pp. 57–63.

Nestorović, B. (1974), *Pregled spomenika arhitekture u Srbiji XIX veka, Saopštenja X* (Beograd): p. 157.

Nestorović, N. B. (1937), *Građevine i arhitekti u Beogradu prošlog stoleća*, Beograd.

Roter Blagojević, M. (2006), *Stambena arhitektura Beograda u 19. i početkom 20. veka*, Beograd, pp. 327–329.

Stojanović, D. (2012), *Kaldrma i asfalt : urbanizacija i evropeizacija Beograda 1890–1914*, Beograd.

Vujović, B. (2003), *Beograd : kulturna riznica*, Beograd: pp. 289–290.

Sources:

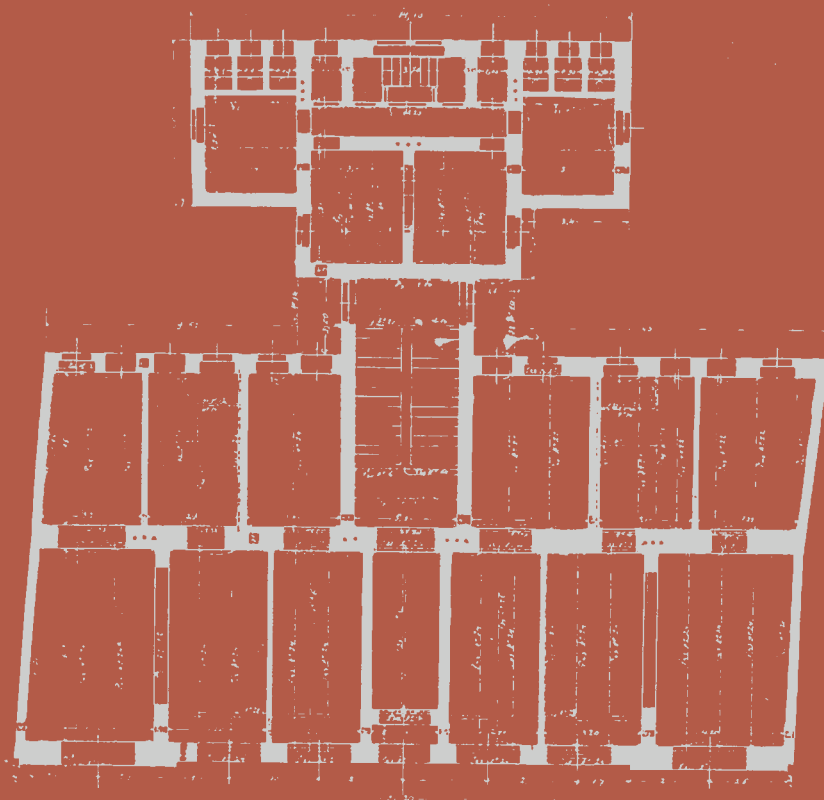
Archives of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

План за кућу и на терџа двуго.

Др. в. Миланова ул. бр. 34.

Плоштина 1:100.

Основа приземља.

Цртежи: М. Миланова

Зграда: М. Миланова

1927. 10. 10. М. Миланова

Потпис:
М. Миланова

Основа приземља (Музеј града Београда)
Ground floor plan (Belgrade City Museum)

